

Valsörarnas biologiska station – verksamhetsberättelse för år 2016

NICLAS FRITZÉN & JAN HÄGG

År 2016 fyllde Valsörarnas biologiska station 50 år och det gångna året utgjorde således stationens 51:a verksamhetsår. Jubileumsårets verksamhet inleddes redan 29 februari och avslutades 28 oktober. Med tanke på att det var ett pausår i häckfågelkarteringen har bemanningsdagarna varit många och verksamheten omfattande. Totalantalet bemanningsdagar var ca 140. Som stationschef fungerade Niclas Fritzén och till Valsörskommittén hörde, förutom stationschefen, Jan Hägg, Tuija Warén, Gunnar Stara och Ralf Wistbacka. Chefskapet och kommittén fungerade på ideell basis. För båttransporten anlitas, liksom tidigare år, huvudsakligen Ulf Rönnblad. Verksamheten finansierades genom bidrag av Svensk-Österbottiska Samfundet, Närings-, trafik- och miljöcentralen i Södra Österbotten, Vuokon Luonnonsuojelusäätiö och BirdLife Finland. Biologiska stationen framför ett varmt tack till alla finansierare, till dem som utfört den vetenskapliga verksamheten samt till talkoarbetare och andra medarbetare.

Fågelstationsverksamheten

Stationen fungerar även som officiell fågelstation. Till fågelstationsverksamheten räknas traditionellt flyttfågel- och annan fågelobservationsverksamhet, ringmärkning samt karteringen av häckande skärgårdsfåglar. En utförligare rapport över fågelstationsverksamheten har författats av J. Hägg (Valassaarten lintuasema 50 vuotta – Miehitys ja havainnot 2016, endast på finska) och finns att nedladdas via OA:s internet-sida.

Med avseende på fågelobservationer och uppföljning av fågelflyttning var 2016 ett utmärkt år som omfattade större delen av vårens och höstens flytt-

Eeva-Maria Kyheröinen och Teemu Virtanen riggar upp en harpfälla för fladdermusfångst. Harpfällan består av en metallram och två lager uppspända nylonlinor. Linorna stoppar upp fladdermusen som sedan glider ner i en stor uppsamlingspåse. Totalt 33 fladdermöss fångades och ringmärktes på Valsörarna 2016. Foto: Niclas Fritzésen.

och invasionsperioder för åtminstone de viktigaste uppföljningsarterna. Till exempel var vårens uppföljningsperiod för fågelflyttning en hel månad längre än föregående års, och även höstens uppföljningsperiod var litet längre. På våren låg tyngdpunkten på flyttfågeluppföljning och på hösten dessutom på ringmärkning av pärlugglor. För fågelstationens del var bemanningsdagarna 91, d.v.s. aningen fler än föregående år. De personer som innehade flest bemanningsdagar var Tuija Warén (24 dygn), Ari Lähteenpää (23 dygn) och Christer Hangelin (18 dygn). Totalt ca 17 personer bemannade fågelstationen under året.

Våren

Våren anlände tidigare än föregående år, vilket gjorde att vattnet ut till Valsörarna var isfritt redan i början av april. Bemanningen under vårperioden var

nästan oavbruten från mitten av april till slutet av maj (15.4–15.5, 18–27.5 och 30–31.5), under totalt 43 dagar. Att bemanningsperioden var speciell förtäljer även att föregående lika omfattande vårbemanning hittas tretton år tillbaka i tiden (år 2003, 45 bemanningsdagar under april–maj).

På våren pågick flyttfågelobservationen nästan under hela flyttningsperioden. Gällande tidigt flyttande arter kunde vi göra en rätt heltäckande taxering av fjällvråk. Noteras bör dock att den första flyttvägen passerade strax innan bemanningen började. Totalt 284 flyttande fjällvråkar noterades, vilket är fler än under de senaste åren. Fjällvråksuppföljningen gjordes under ett intimt samarbete med svenska sidan genom direkt rapportering av observationerna via en Facebook-grupp. Gällande de arktiska flyttarna täckte observationsperioden väl flyttningens viktigaste del. Totalt noterades 1925 flyttande lommar medan närmare 19 000 svärtdor och sjöorrar, endera flyttande eller kretsande, observerades.

Observationsarbetet här ute i ytterskärgården förgylldes av de fåtaliga men intressanta artobservationerna som gjordes under vårperioden. Till exempel ensamma flyttande islommar observerades vid fyra tillfällen (5.5, 9.5, 20.5 och 27.5) och av de fåtaligare rovfåglarna kan nämnas en brun glada (23.5) och två stäpphökar (28.4, 20.5). I slutet av april (28.4) observerades en ståtlig tranflyttning då hela 1002 individer sågs flyga över området. Observatio-

Sibirisk pip-lärka blev en ny art för Valsörarna 22.10.2016. Foto: Christer Hangelin.

nen var ett nytt dagsrekord för Valsörarna. Andra trevliga vårobservationer var bl.a. en flyttande bredstjärtad labb (5.5), en vitryggig hackspett (15.5 och 18.5), en svart rödstjärt (16.4) och en lundsångare (30–31.5).

Sommaren

Under sommaren fanns ingen regelbunden bemanning som direkt anknöt till fågelstationsverksamheten. Noteras kan dock enskilda ringmärkningsprojekt, såsom färgringmärknigen av kråkor (Jouni Kannonlahti) som pågått under flera år liksom ringmärknigen av tordmuleungar (Pekka Peura, Tapio Osala). I samband med utterundersökningen och vid räkningen av svärtans parantal dokumenterades även alla övriga observerade sjöfågelkullar.

År 2015 noterades de första häckande dvärgmåsarerna i området och 2016 konstaterades åtminstone tre par häcka på skäret norr om Skarvgadden. Av sommarens övriga observationer kan nämnas nattsångarna näktergal och busksångare som i början av juni sjöng på höravstånd från stationen. En anmärkningsvärt stor samling av 20 salskrakar i hondräkt rastande i Käringsund observerades i medlet av juli (16.7). En ornitolog av det gamla gardet på fågelstationen hade glädjen av att se en småtärna vid Malskåret slutet av juli (27.7).

Hösten

Höstperiodens bemanning var förhållandevis långvarig och fördelade sig på tre perioder (11–12.9, 17–22.9, 25.9–28.10). Under hela perioden utfördes fågelobservationsverksamhet, men tyngdpunkten för den mellersta delen låg på pärluggleringmärkning. Traditionell stationsringmärkning försiggick under två perioder (11–12.9 och 16–21.10). Bemanningsdagarna under höstperioden var 42, d.v.s. sex dagar fler än föregående år.

Temaringmärkning av pärlugglor, höstens huvudundersökningsart, pågick under en dryg månad från mitten av september till senare hälften av oktober (17–22.9, 25.9–21.10), och uppfyllde således målsättningen. Artens invasion var till sin styrka måttlig och under perioden ringmärktes 141 individer. Ytterligare gjordes kontroller av sju pärlugglor som ringmärktes tidigare år eller på annan ort (4,7% av de totalt 148 infångade). Under hösten hade pärluggleundersökningarna på Valsörarna pågått i 40 års tid (sedan 1977), och samtidigt uppnåddes under hösten en betydelsefull milstolpe då områdets 5000:e pärluggla försågs med en ring den 17.9.

En fladdermus som fanns i en fladdermusholk vid biologiska stationen mäts, artbestäms och ålders- och könsbestäms inför ringmärkningen. Resultat: taigafladdermus, vuxen hona, underarmslängd 34,9 mm, vikt 7,3 gram; angripen av två kvalster och en loppa. Foto: Niclas Fritzén.

Av övriga invasionsfåglar kan nämnas stjärtmesen, som hade en relativt livlig invasion. Invasionen av blåmes var riklig och för talgoxens del var den också relativt livlig, livligare än föregående år. Även domherren hade en livligare invasion än föregående år. I början av perioden rörde sig en del mindre korsnäbbar i området, men mot slutet av perioden hade större korsnäbb en rekordstor invasion på området. Svag invasion förekom hos svartmes och tofsmes. Även kungsfågeln uppträdde sparsamt.

Höstperioden var särdeles intressant därför att ovanligt många observationer gjordes av rariteter. Tyngdpunkten för dessa låg vid senare hälften av oktober. De mest intressanta observationerna var följande: en smådopping som sågs under fyra dagar (26.9, 11.10, 19–20.10), en jaktfalk som upptäcktes under sin matpaus på en sten i vattnet (13.10), en vit stork på väg västerut (18.10), en stor flock skäggmesar som flög i riktning mot fastlandet (20.10), en dubbelbeckasin som sågs på en strandäng (21.10), en sibirisk piplärka som sågs vid västra ändan av Käringsund (22.10) och en strömstare som tog en paus i flyttningen vid Valsörarnas strand (27.10). Av dessa var sibirisk piplärka tveklöst den bästa observationen, för den utgjorde en ny art för Valsörarna, den 276:e i ordningen.

Totalt 183 arter observerades vid fågelstationen under året, vilket klart överskrider långtidsmedeltalet på 174. Antalet ringmärkta fåglar blev 399 fördelat på 23 olika arter.

KvarkenBats

År 2016 var projektets fjärde år. Migrationen av trollpipistreller, som undersökts med passivdetektorer på Valsörarna och Holmögdad, var svag jämfört med tidigare år. Fångst och ringmärkningsverksamhet pågick 26.8–4.9 och totalt 33 fladdermöss ringmärktes fördelat på fyra arter: nordfladdermus (11 ind.), taigafladdermus (13 ind.), vattenfladdermus (7 ind.) och trollpipistrell (2 ind.), av vilka vattenfladdermus var en ny art för Valsörarna. Sex av de ringmärkta fladdermössen togs ur holkar och övriga fångades med harpfälla. Det första återfyndet av en ringmärkt fladdermus på Valsörarna gjordes också. Det var en nordfladdermus som fångats i harpfälla vid Käringsund i början av september 2015 och som hittades i en fladdermusholk vid stationen 9.9.2016. Projektet leds av stationschefen och för ringmärkningen ansvarade Eeva-Maria Kyheröinen (LUOMUS). I arbetet assisterade periodvis ytterligare sju personer.

Utterns födoval i ytterskärgården

Ett pilotprojekt kring utterns födoval i ytterskärgården inleddes 2016. Projektet leds av stationschefen och för fältarbetet ansvarade Erik Isakson, som på Valsörarna insamlade 19 vinterspillningar och drygt 300 sommarspillningar av utter. Bytesvalet kommer att undersökas genom DNA-analys av spillnings-

innehållet. För reflektioner kring projektet se separat artikel detta nummer av i OA-Natur.

Holkprojekt

I augusti sattes 41 skrakholkar, två knipholkar och två salskrakholkar upp på Valsörarnas huvudöar samt på trädbevuxna skär runt omkring. Målsättningen är att ge skyddade häckningsplatser för arterna samt att i framtiden kunna producera mer exakta populationstrender för storskrake och att undersöka artens ungprouktion. Holkbbyggsatser hade köpts av Seppo Liikala och de byggdes ihop och sattes upp av Ralf Wistbacka, Pasi Reunanen och Erik Isakson.

Kartering av svärta och dess ungprouktion

En separat inventering av svärtpar samt deras ungprouktion gjordes eftersom svärtan häckar sent och är svårräknad i den traditionella häckfågelkarteringen som senast utfördes 2015. Inventeringen utfördes av Erik Isakson, Ralf Wistbacka och Pasi Reunanen. En separat artikel om inventeringen ingår i detta nummer av OA-Natur.

Vresrostalko

Bekämpningen av vresrosen på Valsörarna fortsatte. Vresrosen är en främmande invasiv art och målsättningen är att genom utmattningsmetoden få bort den från Valsörarna. För fältarbetet ansvarar Lise-Lotte Flemming. Arbetet utfördes vid två tillfällen och totalt 17 personer deltog i talkoarbetet.

Spindelundersökningar

Inga egentliga spindelundersökningar utfördes och endast en ny art (*Theridion mystaceum*) för Valsörarna stöttes på i samband med annan verksamhet. Totala antalet spindelarter på Valsörarna är nu uppe i 225.

Exkursioner

Världsarvet Höga kusten-Kvarkens skärgård firade sitt 10-årsjubileum bl.a. med en exkursion till Valsörarna den 28.5, under vilken den biologiska stationen var en av stoppunkterna för besökarna. Här presenterades föreningen och verksamheten vid Valsörarnas biologiska station för en stor mängd besökare

Holkar för storskrake, salskrake och knipa snickras ihop. Foto: Ralf Wistbacka.
 En ruvande storskrake känner sig trygg mot kråkor och räv i bajsådan i biologiska stationens utedass. (5.6.2016) Foto: Niclas Fritzén.

(67 personer enligt gästboken). OA:s representanter var Niclas Fritzén, Anna Källberg, Karl Hamberg och Tuija Warén.

Livbärgarskjulet

Sjöräddningssällskapets stuga, som i folkmun fortfarande kallas Livbärgarstugan, köptes av OA redan år 1964 efter att sjöräddningssällskapets verksamhet på Valsörarna upphört. Det är denna stuga som fungerar som Valsörarnas biologiska station. I köpet ingick även en liten bod närmare stranden, som idag används som förvaringsbod och vedlida. Då man anländer till Valsörarnas gästhamn i norr möts man av Sjöräddningssällskapets forna slip och vinterförvaringskjul, det s.k. Livbärgarskjulet, som p.g.a. sin storlek och Sjöräddningssällskapets stora logo är mycket iögonfallande. Färgen på fasaden har kraftigt bleknat och skjulets stomme, som i övrigt är i gott skick, har förvidrats på grund av att några av cementplintarna, som skjulet står på, har välvt. Risken att skjulet så småningom rasar ihop har varit överhängande. I samband med att sjöbevakningsstationen på Valsörarna skulle rivs våren 2016 blev hotet överhängande att även Livbärgarskjulet skulle rivras då maskinerna en gång var på plats. Livbärgarstugan, boden och Livbärgarskjulet utgör en kulturhistoriskt värdefull helhet av byggnader som vittnar om livräddningsverksamheten och den fasta sjöräddningsstation som funnits på Valsörarna, en

sjöräddningsstation som tidvis bedömts vara en av Finlands viktigaste. Våren 2016 framförde Museiverket starka önskemål om att Livbärgarskjulet skulle bevaras som en del av den kulturhistoriskt värdefulla byggnadshelheten. Som ägare av den forna sjöräddningsstationens övriga byggnader fanns det hos OA ett intresse av att bevara även denna byggnad som ett minne av sjöräddningens historia. OA övertog därför byggnaden med huvudmålsättningen att söka finansiering för att restaurera den de kommande åren. I framtiden kommer skjulet att användas för vinterförvar av biologiska stationens båt samt för uppbevaring av en del materiel. Skjulet är även en omtyckt häckningsplats för Valsörarnas fåtaliga ladusvalor, och det kommer skjulet även i fortsättningen att få vara.

Övrigt

Inför världsarvsdagen i maj och för sitt eget 50-årsjubileum försågs stationsbyggnaden med ny rödmylla (entreprenörer Jens Håkans och Harry Österqvist), och andra smärre fasadrenoveringar utfördes. Boden och bastubyggnaden målades på talko i augusti (Karl Hamberg) respektive oktober (Håkan Hägg). Skorstenshatt och ny brandsläckare till bastubyggnaden införskaffades. I juni försågs stationen med trådlöst internet, som fungerade utmärkt med två riktade antenner.

Valsörarnas biologiska station den 22 juli 2016 klockan åtta på kvällen. Akvarell av Kira Malmsten.